

відкритих форм примусу такі як закон та економічна необхідність не достатньо для того щоб система справно працювала. Тому падаюча на протязі останніх 40 років норма прибутку призводить до інтенсифікації / флексибілізації виробництва / навчання, та до інших спроб вирішити системні проблеми на особистісному рівні. Можна сказати, що постійна мотивація зі сторони є необхідним і симетричним продовженням будь-якої відчуженої діяльності, ідеологічною формою впливу там де впливу економічного і правового вже не достатньо. Цілком очевидно, що за таких обставин мотивуючі заходи не додають людській діяльності людяності, а навпаки дегуманізують, спотворюють її.

Але як повернути (чи можливо вперше створити) людству умови за яких людська діяльність, практика, могла б бути справді творчою і добровільною? Як подолати порочне коле “відчужена мотивація заради відчуженої дії”? Існують різні варіанти виходу з такої ситуації. Це і пряма демократія, і робоча кооперація, і реальне учнівсько-викладацьке самоуправління, і академічна автономія вишів. Проблема передбачає фундаментальну перебудову суспільних відносин і остаточно її вирішення лежить поза теоретичною площиною. Звільнення людської діяльності може бути лише справою всіх діяльних людей.

Олександр Поліщук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

м. Хмельницький

КОЛЕКТИВНА ДІЯ – РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Аналіз дослідження сутності діяльності взагалі обумовлюється різноплановим змістом, який у неї вкладається. Адже саме вона підкреслює ті якості людини, завдяки яким вона виходить за межі певних умов і обставин, проявляючи ініціативу й творчість. Проблема людської діяльності протягом багатьох століть досліджувалася філософами, психологами, педагогами, літераторами, митцями, політиками. Проте саме суб’єктна діяльність стала предметом вивчення філософів порівняно недавно. Сутність цього феномена розглядається у працях таких дослідників як: К.Абульханова-Славська, Г.Батіщев, Г.Бурма, А.Вербін, Л.Виготський, Б.Воронович, В.Давидов, Е.Ільєнко, В.Лекторський, Ю.Плетніков, В.Сагатовський та інші. В пострадянській філософії проблема діяльності частіше всього розглядається у парадигмі культурологічного підходу. Дослідженню історико-філософського

аспекту проблемам діяльності присвячені роботи відомих українських науковців: В.Андрущенко, І.Бойченка, В.Горського, М.Михальченка. у працях К.Жоля, А.Кавалерова, Л.Компанієць, Н.Мокляка, В.Шинкарука детально аналізують соціально-філософські аспекти розвитку особистост в контексті сучасної культури.

Незважаючи на таку велику кількість праць з цієї проблеми, вона не перестає бути актуальною, оскільки змінюється суспільство й вимоги часу, вдосконалюється і розвивається сама людина, а це в свою чергу спричинює і зміну людської діяльності та сприяє переосмисленню тим видам, що вже є. Виходячи з того, що діяльність людини в історико-філософській науці є не новою, ми не будемо розкривати поняття «діяльність», оскільки такий узагальнюючий аналіз провела Л.Компанієць. Наше завдання полягає в тому, щоб показати діяльність людини як основу колективної дії.

Усім відомо, що людина є біологічною, недосконалою істотою. І весь період часу перебування на Землі вона присвячує процесу вдосконалення, який немислимий без діяльності. Адже діяльність – це форма активного, творчого ставлення людини до оточуючого світу та самої себе з метою таких змін, перетворень, вдосконалень, які б полегшували її життя та створювали б нормальні умови перебування на Землі. Однак кожна дія, що спрямована на вдосконалення людини та полегшення її умов перебування, у більшості випадків призводить до негативних наслідків. Прикладів цього можна привести безліч: «дешева атомна електроенергія», видобування вугілля, нафти і газу з надр землі тощо. Така діяльність направлена на полегшення умов перебування людини на Землі, створює можливість займатися тією справою, що їй подобається, і не думати про інше. Але яка ціна, які наслідки такого блага? Це великі людські втрати, екологічні катастрофи тощо. Незважаючи на ці жахливі наслідки, людина не зупиняється і не відмовляється від діяльності, оскільки діяльність визначає спосіб буття людини, суспільно-історичний процес.

Якщо порівняти відмінність діяльності людини від поведінки тварин, можна дійти висновку, що усіляка діяльність людини є свідомою. Але участь свідомості у процесі діяльності передбачає «... не просто усвідомленість, а планування та передбачення можливого результату, наявність логічної системи» [3, с.110 –121].

Виходячи з цього, доцільно відзначити, що будь-яка людська діяльність включає мету, сенс, предмет, засіб, доцільність. Саме ці структурні елементи визначають діяльність як суспільне явище, що має наступні соціально-психологічні складові: потребу, мотив, ціль, операцію,

дію, вчинки, функції тощо. Про це наголошує і Л.Компанієць [2, с.258 – 266]. Відповідно до них і визначаються сфери діяльності, які умовно можна поділити на виробничо-матеріальну і виробничо-духовну сфери. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що діяльність людини характеризується такими категоріями: доцільність, предметність, універсальність, творчість, соціальність.

Отже, саме діяльність є основною умовою і способом розвитку суспільства. Також вона сприяє становленню та вдосконаленню самої людини, адже завдяки творчій діяльності людина утверджується як певний тип особистості у соціальній структурі та суспільстві в цілому. Завдяки діяльності людина створює культуру, змінює її відповідно до своїх вимог та потреб суспільства. Тобто будь-яка діяльність розглядається як цілеспрямована і є суттєвою, невід’ємною рисою, характеристикою людини. Без неї неможливе існування людського роду. Вона являє собою основу культури, рушійну силу розвитку суспільства, людської спільності – нації, соціальної групи, колективу, громадської організації, сім’ї та особистості. Тому суспільство, соціальна спільність, індивід являють собою суб’єкти діяльності.

Діяльності належить вирішальна роль у впливові предметів природного та соціального світу на особистість. Механізм впливу тут приблизно такий. Ці предмети у процесі діяльності із однієї своєї форми набирають іншу і чинять новий, досить сильний вплив на людину. Дія відбувається таким чином: діяльність суспільства та діяльність соціальної спільності чинять вплив на діяльність індивіда і на його численні характерні риси. Одні риси під цією дією змінюються досить сильно, інші – незначним чином, треті – деградують. Під впливом діяльності можуть виникати і нові риси даної особистості, яких раніше не було. Кожний з цих видів діяльності певним чином діє на особистість в цілому та формує ті чи інші її якості.

Діяльність невід’ємна від людини. З цього приводу І.Бойченко зазначав: «Людська діяльність завжди постає як багатоступінчасте, асимптоматичне зняття невідповідностей між бажаним, ідеальним і реальним світом людського існування. Оскільки саме діяльність спричинила власне виникнення людини, є субстанцією та способом її існування, нарешті формою, виявом та рушієм людського буття в історії» [1]. Зважаючи на таке розуміння діяльності, суттєвий аспект її дослідження дістав відображення у філософських працях – як спосіб буття людини і як суспільно-історичний процес.

Це свідчить про те, що діяльність людини без суспільства немає сенсу, адже у суспільстві вона знаходить мотиви своєї діяльності, вона орієнтує діяльність соціальних груп, людей, в кінцевому результаті оцінює її з точки зору задоволення суспільних потреб. Тобто вона стає соціальною діяльністю і має місце тоді, коли особа, група, клас чи суспільство в цілому ставлять перед собою цілі та беруть активну участь в їх реалізації. Дійсно, після того, як поставлена ціль, людина як суб'єкт діяльності аналізує соціальне та природне оточення, умови, в яких їй прийдеться діяти чи взаємодіяти з іншими. В залежності від цього вона вибирає способи та засоби досягнення мети, окреслює послідовність своїх дія. Формується схема діяльності, яку обумовлюють як внутрішні (логічні, когнітивні, психічні, психологічні), так і зовнішні (культурні, економічні, політичні, релігійні) фактори.

Виходячи з цього, ми можемо констатувати, що діяльність людини відбувається виключно у соціальних групах, а її результат розглядається як колективна дія соціальних груп. На сучасному етапі розвитку людства найбільшої популярності набула діяльність у сфері науки, політики, культури тощо. Відповідно до цього утворюються і суспільні відносини, що провокують колективну дію. Відповідно до цього суспільні відносини поділяються на трудові, виробничі, соціальні, політичні, правові, національні, моральні, естетичні, релігійні та ін. Кожний з цих видів суспільних відносин відповідає певному виду діяльності (виробнича діяльність – виробничі відносини, політична діяльність – політичні відносини тощо). Суспільні відносини являють собою форму колективної дії, в якій відбувається діяльність.

Таке бачення людської діяльності у суспільстві є не випадковим, адже вимоги, що ставить перед людиною інформаційне суспільство, змінюють людину і все, що її оточує. Крім цього, потрібно відзначити, що в сучасних умовах будь-яка діяльність носить колективний характер, а результати її розглядають як результат діяльності кожного індивіда, що входить до складу колективу. Прикладом цього є уже згадувані нами вище види діяльності, серед яких можна виділити політичну. Саме вона проявляється у колективній дії – колективному прийнятті рішень, шляхом голосування – більшістю, обговоренням законопроектів тощо.

Підсумовуючи дану констатацію, можемо сказати, що кожному виду людської діяльності відповідає той чи інший вид суспільних відносин між людьми (особами чи їх групами). Це і зрозуміло. У процесі своєї спільної діяльності люди вступають між собою у міжособові та міжгрупові відносини, що і породжує колективну дію у різних її проявах.

1. Бойченко І. К. *Філософія історії : [підручник] / І. К. Бойченко.* – Київ : Знання, 2005. – 120с.
2. Компанієць Л. Г. *Сутність поняття «діяльність» / Людмила Георгіївна Компанієць // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашикевич.* – К. : ВІР УАН, 2010. – Випуск 41. – С. 258 – 266.
3. Никифоров А. Л. *Деятельность, проведение, творчество / Александр Леонидович Никифоров // Деятельность: Теории, методология, проблемы.* – М. : Наука, 1990. – С.110–121.

Оксана Онищук

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

ГЛОБАЛЬНА СОЦІАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ І МОДЕЛІ МОРАЛІ

Глобалізація як провідна тенденція сучасного світу передбачає взаємозалежність соціуму у всіх аспектах у вимірах планетарного масштабу. Людство постає соціальною цілісністю, що яскраво проявляється в усіх провідних сферах функціонування (наприклад, в економіці – це провідна роль транснаціональних корпорацій, світові економічні угоди, наднаціональна інтеграція і т.д.; в політиці – наднаціональні блоки чи організації (Інтерпол, Європарламент), коаліції чи регіональні об'єднання; в культурі – тенденція масифікації, одноманітності і ін.), що передбачає тісну взаємодію та відкритість. Особливостями такої соціальної реальності є глобальні комунікації, технологічні спеціалізації, моральна безвідповідальність, експерименти з генними кодами, що разом створює ряд негативних особливостей, найперше з приводу ідентичності, коли є загроза втрати традиційних соціальних якостей. Сучасні інформаційні системи руйнують попередні соціальні інститути, що веде до відчуженості, самотності, дефіциту міжособистісних стосунків. Людина може розраховувати на себе, а зв'язати воедино життєві цілі, вчинки, дії та їх морально-ціннісні характеристики і значення стає дуже важко. Багато інтелектуалів пов'язують вихід з такої ситуації з переходом до нового типу соціальної структури та розвитку, яке б базувалось на пріоритетах морально-етичних установок. Проблема в тому, які цінності мали б лягти в основу концептуального поля сучасного розвитку цивілізації, оскільки, наприклад, технологічно відсталі локальні культури протиставляють постіндустріальному глобальному світові культурно-релігійну ідентичність,